

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ"
ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

ПОГОДЖЕНО
Протокол № __ від «__» _____ 2021 р.
Завідувач кафедри
_____ проф. Ячменіхін К.М.

**СИЛАБУС
навчального курсу
«Історія церкви в Україні»**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	03 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ
ОСВІТНІЙ СТУПЕНЬ	МАГІСТР
ФОРМА НАВЧАННЯ	ДЕННА
ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	ЗАЛІК

Тарасенко Олександр Федорович,
доцент кафедри всесвітньої історії, кандидат історичних наук, доцент,
0956341485, Simon67@ukr.net
Години консультацій – щовівторка 11.30 – 12.30 (304 кабінет).

1. Анотація курсу.

Навчальний курс «Історія церкви в Україні» розрахований на здобувачів повної вищої освіти історичних спеціальностей з урахуванням наявності у них базового вищої освіти (бакалавр). Навчальний курс побудований відповідно до вимог Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).

Курс «Історія церкви в Україні» підготовлений для здобувачів повної вищої освіти на другому (магістерському) рівні на 1-му році навчання, у 2-му семестрі та містить 20 год. лекційних занять, 14 год. практичних занять, 56 год. самостійної роботи (кредитів 3). У змісті курсу виокремлені два змістові модулі.

Зміст першого модулю передбачає:

- ознайомлення здобувачів освіти з джерельною базою, основною літературою та методами дослідження історії церкви в Україні;
- вивчення процесу хрещення України-Русі, поширення християнства, формування церковних органів управління та чернецтва;
- вивчення церковних унійних процесів в Україні XV – XVI ст., підготовки та проведення Брестської церковної Унії (утворення Греко-Католицької церкви);
- формування стійких знань щодо подій церковної історії в Україні XVII – XVIII ст., зокрема поглиблення церкви в Україні Російським патріархатом, піднесенням церковного життя в епоху гетьмана Івана Мазепи, занепад церковного життя впродовж поточного століття.

Зміст другого модулю передбачає:

- вивчення церковних процесів в Україні XIX ст.;
- з'ясування ролі й місця КДА в формуванні кадрового потенціалу церкви;
- вивчення доленосних подій церковного життя в Україні в період Української національної революції 1917–1921 рр.
- формування стійких знань з історії церкви в період більшовицьких гонінь, життя церкви в Радянському Союзі;
- розуміння внутрішніх процесів життя церкви в умовах становлення незалежної Української держави;
- усвідомлення закономірності церковних розколів і об'єднань, утворення ПЦУ.

Форма підсумкового контролю – залік.

2. Передреквізити курсу.

Для освоєння змісту навчального курсу «Історія церкви в Україні» необхідно опанувати навчальний матеріал з навчальних дисципліни «Історія України», «Джерелознавство історії України», «Українська історіографія», «Спеціальні історичні дисципліни», «Релігієзнавство».

3. Постреквізити курсу.

Після вивчення дисципліни силабусу знання, уміння та навички, отримані здобувачами вищої освіти, стануть у пригоді під час подальшого вивчення міждисциплінарних гуманітарних студій як в Україні, так і в зарубіжних країнах світу.

4. Мета курсу.

- ознайомити здобувачів вищої освіти з метою, основними завданнями, структурними компонентами навчального курсу «Історія церкви в Україні», його джерелознавчою й історіографічною базою, ключовими процесами церковного життя на українських землях від запровадження християнства до сьогодення;
- ініціювати різноманітні види самостійної роботи з метою активізації комплексу розумових процесів відповідно до індивідуальних здібностей;
- пробудити інтерес до історії церкви в Україні, до вивчення;
- виховати почуття патріотизму, національної гідності, толерантності, стверджувати ідеали гуманізму.

5. Завдання / компетентності / очікувані результати курсу.

Здобувач вищої повної освіти повинен уміти:

- працювати з історичними джерелами і науковою літературою, спираючись на принципи об'єктивності та історизму в пізнанні суспільних явищ, спеціально-історичні й загальнонаукові методи дослідження;
- вільно орієнтувати в періодизації історії церкви в Україні, знати і відтворювати головні події церковного життя;
- правильно оформляти методологічний і технічний інструментарій наукової роботи;
- використовувати на практиці методіку історичних досліджень, спираючись, передусім, на церковні джерела;
- критично аналізувати основні проблеми історії церкви в Україні;
- закріплювати і поглиблювати набуті знання про історичний поступ церкви в Україні;
- застосовувати у практичній роботі набуті знання з навчальної дисципліни, адекватно орієнтуючись й оцінюючи реалії церковно-історичної дійсності в умовах незалежної України.

6. Організація навчання.

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Історія церкви в Україні в епоху середньовіччя та в ранньомодерний час				
Тема 1. Хрещення Русі та становлення церковних структур	10	2	2	6
Тема 2. Церква в епоху князівської роздрібненості	6	2	–	4
Тема 3. Унійні процеси в Україні. Брестська церковна унія	10	2	2	6
Тема 4. Церква в Україні в XVII ст.	10	2	2	6
Тема 5. Церква в Україні в XVIII ст.	10	2		8
Разом за змістовим	46	10	6	30

модулем 1				
Змістовий модуль 2. Історія Церкви в Україні в XIX – XXI ст.				
Тема 1. Церква в Україні у XIX ст.	6	2	–	4
Тема 2. Церковні справи в період української національної революції 1917–1921 рр. Утворення автокефальної церкви	10	2	2	6
Тема 3. Історія церкви в Радянській Україні	10	2	2	6
Тема 4. Церква в незалежній Україні	8	2	2	4
Тема 5. Сучасне становище церкви в Україні. Утворення ПЦУ	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 2	44	10	8	26
<i>Усього годин</i>	90	20	14	56

7. Тематика практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Хрещення Русі, поширення християнства та внутрішня організація церкви	2
2	Церковне життя другої половини XVI – першої половини XVII ст. в Україні. Брестська церковна унія 1596 р.	2
3	Відродження православної ієрархії в Україні в першій половині XVII ст. Підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату.	2
4.	Церква в Україні періодів Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії	2
5	Гоніння на церкву в Радянську епоху	2
4	Автокефалія Української православної Церкви: історія становлення та сучасний стан	4
Усього годин практичних занять		14

8. Завдання для самостійної роботи.

Здобувачі повної вищої освіти виконують реферативні завдання або міні-дослідження з обраної проблематики за погодженням із викладачем.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

Модуль I

1. Християнство на Русі до кн. Володимира Великого.
2. Церковна (культова) архітектура Київської Русі.
3. Християнство на Чернігово-Сіверщині XI – XIII ст.
4. Святі подвижники Київської Русі.
5. Заснування й розвиток Києво-Печерської Лаври.
6. Кн. Костянтин Острозький і справа церковної Унії в Україні.

7. Митрополит Петро Могила і його роль у становленні Православної Церкви в Україні.
8. Архієпископ Лазар Баранович та його роль а Церкві.
9. Гетьман Іван Мазепа і Церква в Україні.
10. Роль вихідців з України в житті РПЦ.

Модуль II

1. Київська духовна академія і її роль у формуванні церковних діячів.
2. Роль КДА в дослідженні історії Церкви в Україні.
3. Духовна освіта в Україні XIX ст.
4. Значення Київського церковного Собору і Всеросійського помісного церковного Собору 1917–1918 рр. для православ'я в Україні.
6. Катакомбна Церква в Україні.
7. Церква в період фашистської окупації України.
8. Греко-католики України в XX ст.
9. Католики в Україні.
10. Законодавство Незалежної України щодо релігійних організацій.

9. Порядок оцінювання.

№	Назва теми	Всього балів	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Хрещення Русі та становлення церковних структур	16	2	12	2
2	Церква в епоху князівської роздрібненості	4	2	–	2
3	Унійні процеси в Україні. Брестська церковна унія	16	2	12	2
4	Церква в Україні в XVII ст.	16	2	12	2
5	Церква в Україні в XVIII ст.	4	2		2
6	Церква в Україні у XIX ст.	4	2	–	2
7	Церковні справи в період української національної революції 1917–1921 рр. Утворення автокефальної Церкви	16	2	12	2
8	Історія Церкви в Радянській Україні	4	2	–	2
9	Церква в незалежній Україні	4	2	–	2
10	Сучасне становище Церкви в Україні. Утворення ПЦУ	16	2	12	2
	Разом за курс	100	20	60	20

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Перелік питань до заліку.

1. Джерела та історіографія історії Церкви в Україні.
2. Періоди і процеси хрещення України-Русі.
3. Становлення структури церковного управління.
4. Києво-Печерська Лавра як сакральнo-духовний центр Русі.
5. Роль Церкви в історії Київської Русі на різних етапах її розвитку.
6. Унійні процеси в Церкві XV–XVI ст.
7. Брестська церковна Унія (виникнення Греко-Католицької Церкви) і її роль в історії православ'я в Україні.
8. Відродження українського православ'я в Україні наприкінці XVI – в першій половині XVII ст. Митрополит Петро Могила.
9. Роль Церкви в історії української національної революції другої половини XVII ст.
10. Підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату 1686 р.: канонічні й історичні обставини.
11. Відродження церковного життя в Україні в епоху гетьмана Івана Мазепи.
12. Церковна (культoва) архітектура українського бароко.
13. Православна Церква в Україні в XVIII ст.
14. Київська духовна академія – головний духовно-освітній заклад в Україні XIX – початку XX ст.
15. Церковні події в Україні XIX – початку XX ст.
16. Питання церковного устрою (канонічності), «церковні змагання» у період Української революції 1917–1921 рр.
17. Утворення і розвиток УАПЦ.
18. Гоніння на Церкву в 1920–1930-х рр. Церква у підпіллі.
19. Існування Церкви в другій половині XX ст.
20. Церковні справи на світанку української незалежності. Церковний розкол.
21. Правова база функціонування Церкви (релігій) в Незалежній Україні.
22. Греко-католики в Україні XX ст.
23. Католицизм в Україні.
24. Унійні процеси в сучасній Україні та створення ПЦУ.
25. Перспективи подальшого існування Церкви в Україні.

12. Політика курсу.

Здобувач вищої освіти зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу (у разі відсутності через хворобу або поважну причину – надати підтверджувальну довідку);
- не запізнюватися, мати належний зовнішній вигляд; під час занять не користуватися мобільним телефоном;

- відпрацьовувати пропущені практичні заняття у визначений викладачем час; старанно готуватися до практичних занять;
- старости груп повинні контролювати забезпечення семінарського заняття історичною картою або засобами для презентації (при потребі).

13. Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

14. Рекомендована література (основна, додаткова).

Джерела

1. Білецький О. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.). Київ, 1967.
2. Вишенський І. Твори. Київ, 1959.
3. Давня українська література: Хрестоматія. / Упорядник М. Сулима. Київ, 1996.
4. Древнерусские княжеские уставы XI - XIV вв. / Подгот. Я. Щапов. М., 1972.
5. Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Руси епохи середньовіччя IX - XV ст. – У 2-х книгах. Київ, 2002.
6. Іларіон. Слово про Закон і Благодать (Літературний переклад С.В.Бондаря). *Філософська думка*. № 4. 1988– С.180.
7. Поучение Новгородского епископа Луки Жидяты; Молитва митрополита Иллариона; Церковное правило митрополита Иоанна II; Церковные уставы Владимира и Ярослава. *Булгаков М. История русской Церкви*. М., 1995. Т.2. Приложения.
8. Українська література XVII ст.– К., 1987.
9. Устави Львівського та Віленського братств 1586 р. *Макарий (Булгаков). История русской Церкви*. М., 1996. Кн. V.

Основна література

1. Андрусишин Б. Церква в українській державі (1917–1922 рр.). Доба Директорії. УНР. Київ, 1997.
2. Біланіч І. Еволюція Української православної церкви 1917 – 1942 рр. Львів, 2004.
3. Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII ст. Київ, 1981.
4. Влада і церква в Україні (I половина XX ст.). Збірник наукових праць. Полтава, 2000.
5. Возняк М. Історія української літератури. Кн.1. Львів, 1992.

6. Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ, 1993.
7. Голобудський П. Києво-Могилянська академія до 380-річчя з дня заснування. *Людина і світ*. 1996. № 1-2. С.10–14.
8. Головащенко С. Феномен українського православ'я. Релігійно-церковний аспект першого українського відродження XVII ст. *Людина і світ*. 1993. №6-7. С.2–8.
9. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. I – II. Київ, 1992.
10. Грушевський М. Історія української літератури. Київ, 1993. Т.3, Т. 6.
11. Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні у XVI – XVII ст. *Духовна Україна*. К., 1994. С.136 – 256.
12. Нічик В. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – XVII ст.). Київ, 1990.
13. Дзюба О. До 400-ліття з часу заснування на Україні першого братства. *ВІЖ*. 1986. № 9. С. 132–136.
14. Європейське відродження та українська література XIV – XVIII ст. Київ., 1993.
15. Замлон Б. Православ'я в Україні (1917 – 1938 рр.). *ВІЖ*. 2000. № 3. С. 120–130.
16. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. У 2-х книгах. Львів, 1981.
17. Історія релігій в Україні. За редакцією П.Яроцького. Київ, 1997. Т. 1–8.
18. Кралюк П. Духовні пошуки М.Смотрицького. Київ, 1998.
19. Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні. Кн.1. Київ, 1994.
20. Лисенко О. Релігійне життя у теорії та практиці українського націоналізму в першій половині XX ст. *ВІЖ*. 2000. № 6. С. 29 – 50.
21. Лихачев Д.С. Культура русского народа X – XIII вв. М., 1961.
22. Микитась В. Давньоруські студенти та професори. Київ, 1994.
23. Мицько І. Острожська слов'яно-греко-латинська академія (1576 – 1636 рр.). Київ, 1990.
24. Мокрий В. Церква в житті українців. Львів, 1993.
25. Нічик В. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – XVII ст.). Київ, 1990.
26. Огієнко І. Історія українського друкарства. Київ, 1992.
27. Огієнко І. Українська Церква. Київ, 1993.
28. Отрощенко В. Історія української культури. У 5-ти томах. Київ, 2001.
29. Пасічник І. Острожська академія: обличчям до світла і світу. *Віче*. 2003. №7. С.13-17.
30. Пащенко В. Сталінізм і церква в Україні 20-30-ті рр. XX ст. Шоста Всеукраїнська наук. конф. з історичного краєзнавства. Луцк, 1993. С. 269 – 270.
31. Пінчук С. Іван Вишенський. Життя та творчість. Київ, 1968.
32. Преловська І. З історії змагання за автокефалію національних православних церков у Грузії та Україні. *Розбудова держави*. 1998. № 9-10. С. 97 – 106.
33. Рапов О.М. Русская церковь в IX – I трети XII вв. М., 1988.
34. Ричка В. Церква Київської Русі. Київ, 1997.
35. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. Київ, 2004.
36. Тесля Т. Релігійна політика періоду незалежного існування Української держави (1917 – 1920 рр.). *Історія в школі*. 2001. № 3-4. С. 49 – 54.
37. Толочко П. Київська Русь. Київ, 1996.
38. Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича. Київ, 1993.
39. Ульяновський В. Церква в Українській державі (1917-1920 рр.). Доба Української Центральної Ради. Доба Гетьманату П. Скоропадського. Київ, 1997.
40. Ульяновський Історія церкви та релігійної думки в Україні. Кн.3. Київ, 1994.
41. Шевченко Л. Релігійна ситуація в Україні в першій половині XX ст. за аналітичними матеріалами органів ВУЦК та ДПУ Шоста Всеукраїнська наук. конф. з історичного краєзнавства. Луцк, 1993. – С. 273 – 274.
42. Шевчук В. Відродження і реформація в українській культурі XV – XVIII ст. *Філософська та соціологічна думка*. 1989. № 4.
43. Шейко В. Історія української культури. Харків., 2001.
44. Щапов Я. Княжеские уставы и церковь на Руси. М., 1989.
45. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ, 1997.

15. Інтернет-ресурси / Інформаційні ресурси.

<http://orthodox.org.ua/>

<https://www.cerkva.info/>

<https://www.pomisna.info/uk/tserkva/istoriya/>

<http://ugcc.ua/>

http://www.rkc.lviv.ua/category_1.php?cat_1=5&lang=1